

Fler arbetsintegrerande sociala företag – förstudie

1 aug – 31 dec 2010

Coompanion Sörmland

Fakta om Sociala företag

Definition

Sociala företag och arbetsintegrerande sociala företag är ett relativt nytt begrepp i Sverige och det finns därför ingen allmänt vedertagen definition. Det finns heller ingen lagstiftning eller regelverk särskilt för sociala företag. I de flesta fall när man nämner sociala företag avser man företag som har som mål att skapa fler arbetstillfällen för grupper som har svårt att få arbete beroende på till exempel funktionshinder, lång tid utanför arbetsmarknaden, tidigare missbruk eller som av andra skäl inte får chansen eller kan arbeta full tid.

Dessa sociala företag kan beskrivas som företag som :

- Har som ändamål att integrera personer som har svårigheter att få jobb på arbetsmarknaden
- Huvudsakligen återinvesterar sina vinster i egna eller liknande verksamheter
- Skapar delaktighet för medarbetarna genom ägande, avtal eller på annat väl dokumenterat sätt
- Är organisatoriskt fristående från offentlig verksamhet

De flesta sociala företag är organiserade som sociala arbetskooperativ. Det innebär att de följer de kooperativa principerna där demokrati och deltagande är viktigt. De som arbetar i kooperativen är medlemmar och äger tillsammans sitt företag.

Inom EU använder man begreppet sociala företag lite olika. Ibland menar man i stort sett alla företag som utför sociala tjänster, utan att vara en del av offentlig sektor, till exempel äldre- eller barnomsorg. I några av medlemsstaterna finns särskild lagstiftning för sociala företag, både de som ska skapa arbetstillfällen och de som utför sociala tjänster.

Inledning

Denna förstudierapport beskriver några av frågeställningarna och svaren kring uppkomsten av sociala företag och arbetsintegrerande sociala företag. Den beskriver också övergripande hur stort informationsbehovet kring dessa företag är i Sörmland och förslag på hur vi kan öka kunskaperna kring socialt företagande både inom stödstrukturer och potentiellt blivande sociala entreprenörer, och även hur vi kan bidra till att fler sociala företag startar.

Tar tid

Tidigare studier har visat att det ofta tar lång tid att bygga upp ett socialt företag fram till självbärighet där företagets intäkter kommer från försäljning snarare än bidrag. Och även om företaget i ett uppstartsskede kan få in intäkter i form av bidrag är finansieringsbehovet stort, inte bara ekonomiskt utan även för att frigöra tid. Hur hittar vi en lösning på det? Ett svar kan vara att starta i projektform för att kunna frigöra personer och tid i uppstartsfasen, men då uppkommer nästa frågeställningar; vem är projektägare och hur finansieras projektet? Vem tar den extra administrationen och är det värt det?

Vilka stöd behövs under företagets utveckling; Idé-, uppbyggnads- och fortsatt utvecklingsfas?

Besparingar

Det finns stora besparingar att göra för samhället om fler människor som i dagsläget står utanför arbetsmarknaden får en möjlighet att utifrån sin egen förmåga närma sig den igen via arbetsträning i ett socialt företag. Socioekonomiska bokslut är ett sätt att visa på den faktiska besparingen som görs.

Syfte

Denna förstudie skall fungera som en möjlighet att ordentligt sätta sig in i problematiken kring uppkomsten av sociala företag och hur underlättar vi för fler att starta. I och med detta uppstår några inledande frågeställningar:

Vad är det som krävs för att fler sociala företag skall starta?

Hur stor är kunskapen kring socialt företagande på arbetsförmedlingar, försäkringskassor, socialkontor, landsting och kommuner i dagsläget?

Hur når man ut till dem som är målgruppen för att starta Sociala företag?

Vad görs redan för att öka kunskaperna kring sociala företag och hur kan detta projekt bli ett ytterligare stöd i startprocesserna och kunskapsspridandet?

Var, när och hur ska insatserna spridas?

Under förstudien har jag satt mig in i nuläget och har gjort...

Förstudie för att grundligt sätta sig in i nuläget kring Socialt företagande i Sörmland. Ta del av litteratur i ämnet, senaste rön osv.

Informationsbehov, göra en första scanning kring hur mycket man i dagsläget kan/vet om Sociala företag hos Försäkringskassor, Arbetsförmedlingar, Socialkontor, Landsting och Kommuner.

Ta reda på vilka andra aktörer som finns i Sörmland.

Besök hos befintliga fungerande sociala företag.

Hur kan man stötta befintliga plattformar för start av sociala företag? Finns ett behov av att själva bygga upp en plattform för stöd till sociala entreprenörer?

Hur hittar man och inspirerar personer som vill starta eller skulle kunna starta sociala företag?

Är Socialt företagande enbart för personer med funktionshinder eller utanförskap?

Utifrån resultat av förstudien går vi över i en utförandefas med insatser för att öka kunskaper kring socialt företagande hos Försäkringskassor, Arbetsförmedlingar, Socialkontor, Kommuner och Landsting.

Vara delaktig i uppbyggnaden av en stödjande plattform för både entreprenörer och intresseorganisationer/stödjande aktörer kring Socialt företagande.

Nya idéer kring information om socialt företagande, inspirera sociala entreprenörer.

Rådgivning och information kring alternativa finansieringsvägar.

Vad är det som krävs för att fler sociala företag skall starta?

Förstudien har visat att kunniga och välinformerade stödstrukturer är en av förutsättningarna för att fler sociala företag ska ha möjlighet att starta.

Det finns ett behov av en väl fungerande plattform där samlat stöd riktat till sociala företag finns. En slags kuvös/inkubator där de med goda företagsidéer kan få hjälp framåt i processen oavsett var i processen de befinner sig. Tillgång till mentorskap och rådgivning under de tre faserna (idé, uppstart och vidareutveckling). Tillgodose behovet av nätverkande och kunskapsutbyte mellan de sociala företagen.

Informationsspridning och seminarier riktade till både stödstrukturer och målgrupp. Om fler skall kunna starta sociala företag, måste de i första hand få reda på att det går och vad det är.

Möjligheter för finansiering i uppstartsskedet via t ex projekt, eller microlån för investeringar till att köpa in inventarier och materiel vid uppstart, men även för kunskapsinhämtande och inspiration.

Hur stor är kunskapen kring sociala företag på arbetsförmedlingar, försäkringskassor, socialkontor, landsting och kommuner i dagsläget?

I dagsläget är kunskaperna kring Sociala företag relativt låg i ovanstående stödstrukturer. Enkätutskick och besök har visat att de flesta har hört talas om sociala företag men de kan inte beskriva vad de är och de har inte hört talas om arbetsintegrerande sociala företag.

Det har också visat sig finnas ett glapp vad gäller kunskaperna inom stödstrukturerna. På högre nivå (chef) finns bättre kunskaper kring sociala företag än på "handläggarnivå" där kunskaperna är mycket låga, i vissa fall obefintliga.

På "handläggarnivå" har man sällan eller aldrig fått någon förfrågan kring sociala företag vilket också ger en indikation på att kunskaperna kring sociala företag är låga/obefintliga även hos målgrupperna.

Hur når man ut till dem som är målgruppen för att starta Sociala företag?

Informationsinsatser i samarbete med stödstrukturerna borde ge en god möjlighet att nå ut till de olika målgrupperna via stödstrukturerna. Mer riktade insatser mot eventuell målgrupp, t ex direktinformation till arbetslösa, sjukskrivna och de som idag är beroende av socialbidrag.

Vad görs redan för att öka kunskaperna kring sociala företag och hur kan detta projekt bli ett ytterligare stöd i startprocesserna och kunskapsspridandet?

Exempel på insatser som redan genomförts/genomförs i Sörmland är:

- Coompanion Sörmland informerar om socialt företagande och utför rådgivning till personer med idéer kring sociala företag.
- Projektet PLÖMS som resulterade i föreningen PLUS, Partnerskapet för Lokal Utveckling och Social ekonomi som utfört informationsinsatser om socialt företagande.
- Kunskapsprojekt Södermanland har utfört informationsinsatser om socialt företagande.
- Arbetsförmedlingens insatser internt
- Försäkringskassan insatser internt

Vad ska nu göras

Under verksamhetsåret 2011 kommer Coompanion Sörmland att påbörja de olika aktiviteter som i den gemensamma förstudien med samordningsförbundet RAR, visats sig vara nödvändiga för att fler sociala entreprenörer ska få möjlighet att starta verksamhet i Sörmland.

Skapa stödstrukturer

Det förstudien påvisar som viktigast att börja med, är att skapa bra och fungerande stödstrukturer kring socialt företagande. Finansiellt stöd under startprocessen, samt modeller för investeringsstöd/mircolån, nätverk av olika stödfunktioner som rådgivare, mentorer, utbildning, kontakter mm.

Kontinuerliga informationer

Vi ser det som viktigt för den långsiktiga utvecklingen av sociala företag, att det skapas en kontinuitet i informationer kring just socialt företagande hos de aktörer som i sin verksamhet kommer i kontakt med potentiella sociala entreprenörer.

Detta bör ske i två olika grupper, dels för olika aktörer som kommer i kontakt med tänkbara personer, och för de möjliga entreprenörerna själva.

Befintliga aktiviteter

Arbetsförmedlingens befintliga aktiviteter och information till människor som står utanför arbetsmarknaden. T ex vid informationer om olika möjligheter och vid starta eget utbildningar. Mål under 2011 är att Coompanion har återkommande informationer på länets alla AF för möjliga sociala entreprenörer.

Information – utbildningar

Hålla 4 stycken informationsträffar/utbildningar, en på våren tre under hösten 2011, i de olika möjligheterna kring sociala företag, hur fungerar det och vad är det och vad för hjälp finns att få kring detta. Målgruppen är handläggare inom AF, kommunens sociala förvaltningar, FK, SFI, CICERON mfl.

Kartlägga Sociala företag

En kartläggning över länets befintliga sociala företag behöver tas fram under den första delen av året. I viss mån även de som påbörjat en process för att starta sociala företag. Kartläggningen kommer sedan att utgöra en bas att utgå från när skapandet av stödstrukturer ska bildas under året.

Inkubatorer/kuvöser

Förstudien påvisar ett mycket stort behov av olika former av inkubator/kuvösverksamhet för sociala entreprenörer med fungerande stödfunktioner för hela processen kring uppstarten av det sociala företaget med rådgivare, mentorer, kontaktytor, utbildning samt nätverk för erfarenhetsutbyte

Under året ska Coompanion tillsammans med andra organisationer, föreningar, företag och kommuner påbörja skapandet av flertalet modeller för just kuvösverksamhet. Både lokala och länsövergripande. Samt vidareutvecklat de modeller som redan är påbörjade under 2010.

Kompetensfond

Förstudien påvisar att det är stora svårigheter för sociala entreprenörer att rent ekonomiskt skaffa sig mer kompetens och erfarenhetsutbyte i form av studiebesök, föreläsningar mm. Coompanion kommer under året starta upp en Kompetensfond med sökbara medel för just dessa ändamål för de som ska starta sociala företag.

Finansieringsmodeller

Många sociala entreprenörer har svårt att finansiera uppstart av verksamhet själva, eller att vara kreditvärdiga för lån. Modeller för alternativa finansieringslösningar ska tas fram, antingen lokalt eller länsövergripande.

Skapa förening/stiftelse el. liknande för hantering av sökbara bidrag och "microlån"

Nätverksträff för sociala entreprenörer

Under 2011 ska en första nätverksträff ordnas för sociala entreprenörer, som antingen idag driver SF eller som är i process att starta SF. Syftet är att skapa en plattform för nätverkande, mentorskap, erfarenhetsutbyte och även affärssamverkan.

Nätverksträff /seminarium

Även en nätverksträff för olika stödpersoner inom SF ska ordnas under 2011. Målgruppen är tex. Handledare, anordnare, projektledare mfl. Syftet är att skapa en plattform för erfarenhets- kompetensutbyte mellan både personerna och mellan de olika projekt och modeller som är i process att stötta SF att bildas.

Regionalt samarbete

Coompanion Sörmland samverkar med de fyra övriga länen i östra mellan Sverige regionen: Östergötland, Örebro, Västmanland och Uppsala. Både gemensamt regionalfonds- och socialfondsprojekt har tagits fram för att tillsammans arbeta med socialt företagande och företagande inom den sociala ekonomin.

Långsiktighet

De beskrivna aktiviteterna Coompanion ska genomföra under verksamhetsåret 2011 kommer utgöra grunden för nya aktiviteter för verksamhetsåret 2012. Det är viktigt att jobba långsiktigt med hela processen, och att skapa rätt förutsättningar under 2011 för att kunna öka det sociala företagandet under framtida år.

Ett exempel på ett väl fungerande arbetsintegrerande socialt företag:

Studiebesök på Basta i Nykvarn

Basta är ett brukarstyrt socialt företag. Detta betyder att i både teori och praktik ska makten och inflytandet över verksamheterna ligga hos människor som tidigare varit socialt utslagna, beroende på ett tidigare allvarligt drogbruk. I stort sett alla ansvarsposter i styrelser och som verksamhetschefer innehas av människor som själva tidigare rehabiliterat sig på Basta. Över 95% av dem som bor och arbetar på Basta har denna bakgrund, därav uttrycket brukarstyrt.

Basta är även ett kooperativt företag som säljer varor och tjänster som vilket annat företag som helst på marknaden. Detta innebär att alla på Basta har en specifik arbetsplats att gå till varje dag. De som Basta rekryterar kommer i ett första läge till den arbetsplats där det finns behov av arbetskraft. Vilka arbetsplatser som finns på företaget informeras det om vid rekryteringssamtalet. Basta är alltså inte något behandlingshem och en arbetsdag på kooperativet skiljer sig avsevärt från de rutiner som gäller på ett terapeutiskt behandlingshem vilket också innebär att alla förväntas sköta sitt arbete och passa tider. De vänder sig enbart till personer som har en bakgrund av drogmissbruk.

De tre första månaderna är en prövotid då den rekryterade blir placerad på en arbetsplats, han/hon får en arbetsledare och en fadder. Prövotiden är till för att alla ska lära känna varandra och för att se om Basta är rätt för den rekryterade. Basta tillämpar nolltolerans kring vissa regler;

Droger inklusive alkohol får inte förekomma på Basta. För Bastas och alla inblandades skull finns en urinprovsapparat och en alkoholmätare på plats.

Våld eller hot om våld accepteras inte. Tack vare detta är Basta en mycket lugn och vänlig arbetsplats. Endast två gånger på femton år har polis behövts tillkallats.

Ej tala nedlåtande på grund av kön, religion, etnisk bakgrund eller sexuell läggning.

Lärlingar får inte påbörja parförhållanden under de första sex månaderna på Basta. Kooperatörer får ej ha förhållanden med lärlingar.

Att bryta mot någon av Bastas regler innebär att man omedelbart får lämna kooperativet.

När en ny lärling anländer till Basta utgår en fickpeng. Utöver detta betalas det ut en ersättning på 1720 kr/mån som ska täcka t ex tobak och hygienartiklar. Det ingår även ett klädbidrag, vilket innebär att man under prövotiden kan ta ut 500 kr. Efter tre månader får man ta ut 1500 kr och efter sex månader 2000 kr. Basta tillhandahåller även arbetskläder, sjukvård och akut tandvård. Allt detta sammantaget gör att lärlingen inte behöver ta kontakt med sin socialsekreterare angående pengar vilket bidrar till personens egenmakt och självständighet. Det blir början på den empowerment-resa som man hoppas vistelsen och arbetsplatsen på Basta ska leda till.

Från starten 1994 fram till idag har företaget i Nykvarn vuxit markant med sina 80 medarbetare, varav den stora majoriteten också bor på anläggningen. Idag är Basta Nykvarns tredje största företag. Dessutom har det tillkommit ett antal nya verksamheter och Basta Gruppen består idag av fyra olika juridiska personer, så förutom Basta i Nykvarn finns: Basta Väst där 25 personer bor och arbetar utanför Borås, Basta Underhåll som sköter parkunderhåll på entreprenad samt Basta UtvecklingsCenter som driver HVB-hemmet Ragnhildsborg. Tillsammans med YES, en ettårig yrkesutbildning och YAP, ett yrkes- och valideringsprogram, involveras närmare 300 personer i de olika företagen.

Bara arbete räcker inte – Bastas rehabiliteringsfilosofi

Bastas uppfattning är att det räcker att bara erbjuda arbete i sig för att påbörja en rehabiliteringsprocess hos någon som under årtionden har levt i ett socialt utanförskap. Missbruket och utanförskapet i subkulturer gör att viktiga och nödvändiga kommunikationsfärdigheter- att kunna umgås med andra på ett otvunget sätt – saknas. Tungt missbruk, ofta kopplat till kriminalitet skapar dålig självkänsla och en ständig känsla av osäkerhet och utanförskap.

Bastas rehabilitering utgår från att alla som kommer till företaget har behov av att börja en personlig "egenmaktsresa" för att återta kontrollen över det egna livet. Arbetet på Basta är ett "terapeutiskt" redskap för att få igång en personlig utveckling som leder till en växande självkänsla. Arbetet som utförs organiseras i små grupper och man ska alltid ingå i ett arbetslag på Basta. I arbetet tillsammans med arbetskamrater uppstår dagligen situationer och ibland också konflikter som måste lösas. Det kan vara ifrågasättande av chefers beteende eller kamrater som inte håller arbetstider eller för dåligt utfört arbete som resulterar i varor och tjänster med dålig kvalitet. Under arbetsdagens åtta timmar övas man konstant i att kommunicera med sin omgivning för att lösa problem som hör det vardagliga livet till. På så sätt vinnas på sikt en allt större självinsikt och förmåga att hantera sig själv och sin omgivning i varierande situationer. På Basta vinnas också avsevärda yrkeskunskaper, men denna vinst är en bieffekt av det dagliga arbetet med att återerövra kommunikationsförmåga och självkänsla, även om bieffekten, yrkeskompetens, är nog så positivt.

Långvarigt missbruk kräver långvarig rehabilitering. Det är en sanning som både bygger på erfarenhet och dessutom har ett starkt vetenskapligt stöd. Denna sanning har Basta byggt in i sitt rehabiliteringssystem. På Basta får man bo och arbeta så länge man anser sig ha behov av det. Däremot finns det knappast någon kommun som är beredd att betala för årslånga rehabiliteringsperioder. Basta tar därför bara betalt för det första rehabiliteringsåret och därefter upphör det offentliga betalningsansvar. Den tidigare klienten, eller med Bastas terminologi lärlingen, övergår efter det första året till att bli medarbetare eller kollega i företaget.

Den genomsnittliga tid som man arbetar på företaget är någonstans mellan tre till fyra år. Det betyder att en stor majoritet av de boende på Basta inte försörjs av det offentliga utan lever på eget arbete och det som företaget sammantaget tjänar på produktion av varor och tjänster. Ju större Basta blir och ju fler som väljer att arbeta kvar ju nödvändigare blir det att företagets försäljning av varor och tjänster, exklusive rehabiliteringsförsäljning, ständigt måste växa. Om inte så sker så lurar konkursen runt hörnet. En konkurs för Bastas del får stora personliga konsekvenser. Ett hundratal personer blir inte bara arbetslösa de blir också bostadslösa och många förlorar den sociala förankring som är grunden för deras mödosamma väg till ett liv utan droger. Denna sanning går att få medarbetarna på Basta att förstå. Därmed blir allt arbete på Basta riktigt arbete i ett riktigt företag. Under de första åren på Basta kom nästan samtliga intäkter från försäljning av rehabilitering. Det tog tid att bygga upp en produktions- och försäljningsorganisation. Idag består intäkterna till 55 % av kommersiell försäljning och 45 % av rehabiliteringsförsäljning. Målet är att hela tiden öka andelen kommersiella intäkter och därmed göra det möjligt för Basta att ständigt växa för att ge fler människor chansen att komma in i samhällsgemenskapen. Bastas produktionsapparat är starkt decentraliserad. Det är ett medvetet rehabiliteringsbeslut. Genom en decentraliserad organisation får ett stort antal människor möjligheten att också ta ett betydande ansvar för ekonomi och arbetsledning, vilket i sin tur leder till mänsklig tillväxt och ökat självförtroende.

Exempel på pågående processer i sörmland just nu:

Bygdekontor/lokalt servicecenter i Björkvik

Hur kan man tillhandahålla lokal service och samhällstjänster på landsbygden genom ett socialt företag. En grupp kvinnor med blandad bakgrund samarbetar i dagsläget kring frågan.

Anhörigstöd och boende för personer med psykiskt handikapp

Anhörigstödet har omarbetats och skall nu även tillhandahållas för alla typer av anhöriga, inte bara inom äldreomsorgen. Detta fungerande inte ännu i de flesta kommuner och ett stort behov finns. Vi har i en rådgivningsfas träffat två personer som ser stora möjligheter till att starta ett arbetskooperativ som kan drivas som ett socialt företag där en del tillhandahåller anhörigstöd i olika former och den andra driver ett boende för personer med psykiskt handikapp. Detta skulle kunna vara en möjlighet för anhöriga att både få en plats för sin anhöriga på ett kooperativt styrt boende och även kunna arbeta i det.

Råby, Nyköping

Lösa servicebehov på landsbygden som bland annat catering och mat. Samverkan med lokala företagare inom turismnäringen som är i behov av tjänster.

Dynama, Eskilstuna

Projekt som ska leda till att ett socialt företag startar, baseras på personer i Fas 3 från arbetsförmedlingen. De får tillsammans utveckla sina egna idéer som ska bli den kommande affärsidén.

Verkstad, Eskilstuna

En avknoppning av befintlig verksamhet inom arbetsmarknad och familjeförvaltningen i Eskilstuna. En nuvarande dagverksamhet som ska bli ett fristående socialt företag.

Hundpensionat, Nyköping

Två personer som i dagsläget arbetar inom vården av personer med psykiska handikapp vill starta upp verksamhet kring ett hundpensionat.

Friskola/gymnasium, Eskilstuna

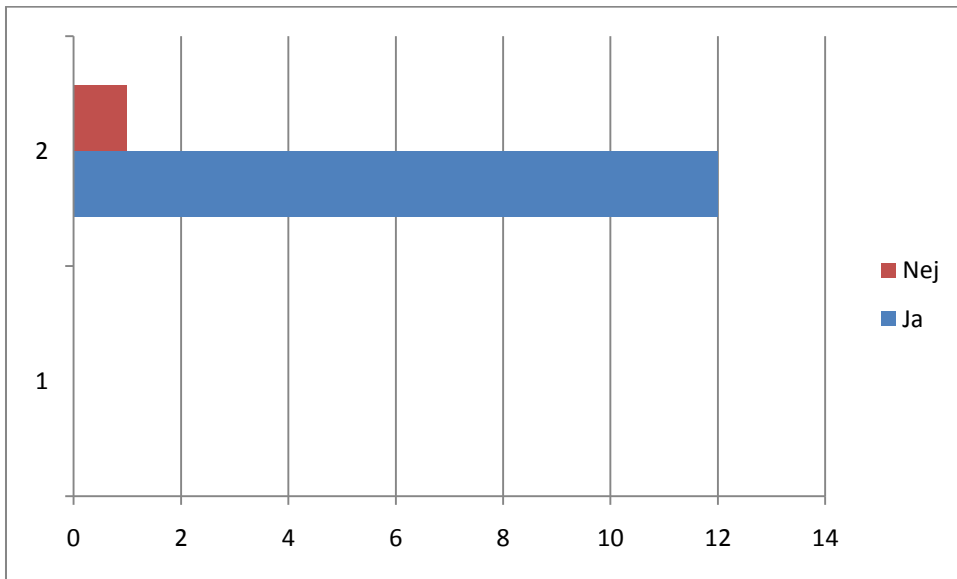
Gymnasium för ungdomar med psykiska handikapp som t ex ADHD, Asperger mm som drivs av ett arbetskooperativ med samma värderingar som ett socialt företag. Vinst används enbart för att investera ytterligare i skolverksamheten osv.

Enkätundersökning angående Sociala företag

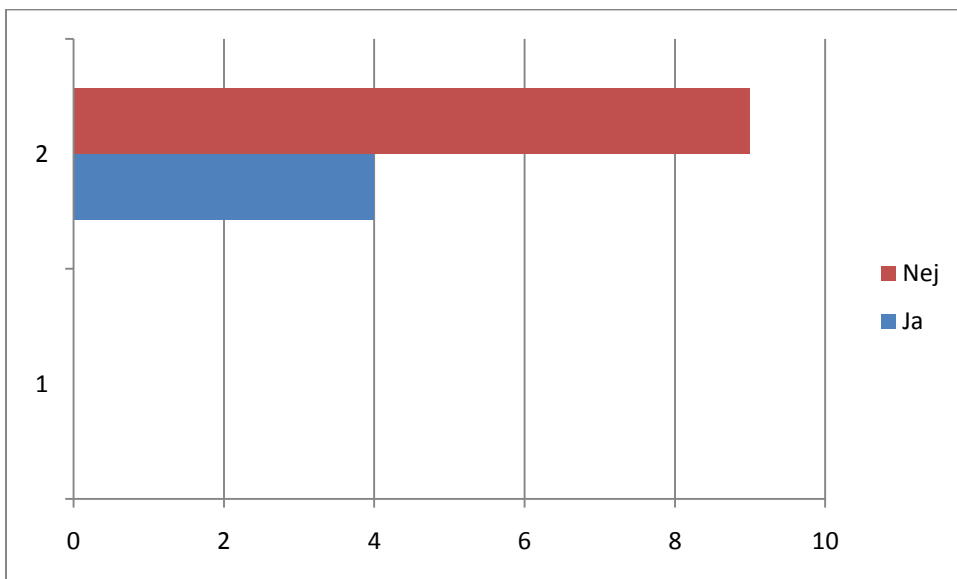
1. Arbetar du inom någon av följande organisationer:
 - Arbetsförmedling
 - Försäkringskassa
 - Kommun
 - Landsting
 - Annan, vilken?
2. Ålder?
 - 25-35
 - 36-45
 - 46-55
 - 56-65
3. Kön?
 - man
 - kvinna
4. Befattning?
 - Chef
 - Handläggare
 - Annat
5. Vet du vad ett socialt företag är?
 - ja
 - nej
6. Vet du vad ett arbetsintegrerande Socialt företag är?
 - ja
 - nej
7. Har du någon gång fått frågor angående sociala företag från klienter/försäkrade/kunder/brukare?
 - ja
 - nej
8. Vet du skillnaden på den sociala sektorn och sociala företag?
 - ja
 - nej
9. Arbetar ni i dagsläget med frågor kring arbetsintegrerande sociala företag på din arbetsplats?
 - ja
 - nej
10. Skulle du vara intresserad av att komma på en informationsträff för att få veta mer om sociala företag?
 - ja
 - nej

Diagram

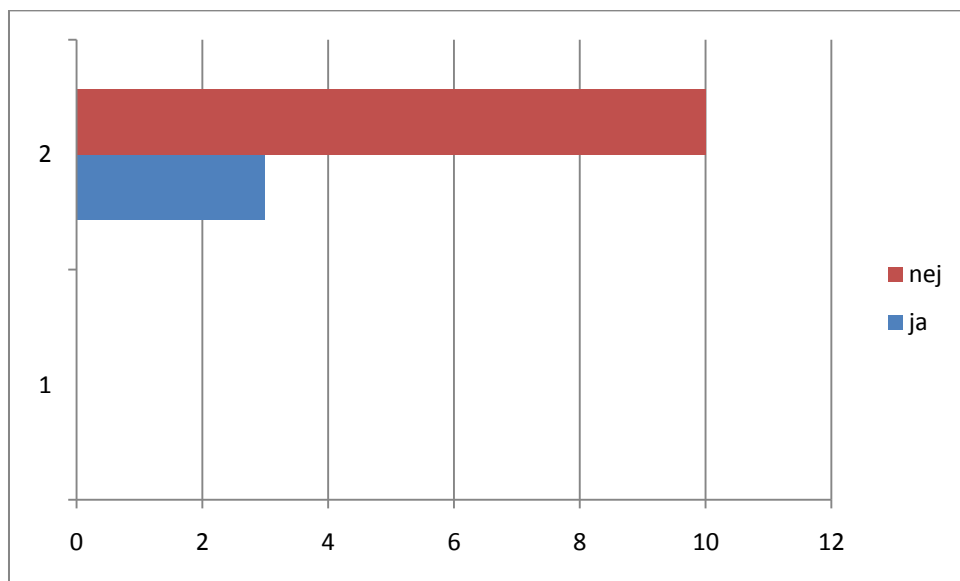
Vet du vad ett socialt företag är?

Vet du vad ett arbetsintegrerande socialt företag är?

Har du någon gång fått frågor angående sociala företag från klienter/försäkrade/kunder/brukare?

Till slut

Sammanfattningsvis visar förstudien att det finns ett stort behov av både information och stödjande åtgärder inom sfären för socialt företagande.

Denna förstudie bör ha en långt mer långsiktig tanke än enbart dessa totalt fem månader. Att vara delaktig till att initiera en plattform för långsiktigt stöd till både entreprenörerna kring Sociala företag och de organisationer/stödstrukturer som finns är ett av förstudiens fokus.

Att få fler att starta är en komplex helhet och beroende av många olika faktorer som till exempel en förstående och informationsmässigt insatt stödstruktur, människor med idéer och vilja, finansieringsmöjligheter och stöd i både uppstartsprocessen och i den fortsatta utvecklingen av företagen.

Att sociala företag ger samhällsbesparingar är lätt att se när man läser ett socioekonomiskt bokslut, men det är viktigt att inte glömma den personliga vinsten för dem som kan lämna ett liv av bidragsberoende bakom sig, som kan börja sin personliga egenmaktsresa till ett bättre liv tillsammans med andra i ett socialt företag.